

mat mint a publicumot tárgyzazo kérésnek meg halgatásában mutató kegyességét annak idejében voltaképpen meg hálálni el nem mulatom, meg különböztetett tisztelettel maradván Nagyságodnak

Pesth, d 12^a Maii

alázatos Szolgája
Mátyási Josef m.k.

Aranka írása:

Kéri a Bocskai Házann valo verseket. Válaszoltam 2 Juny. A verseket nem kaptam meg, a Kolosvári-aknál végire menni, vagy irni Kolosvárra.

9.

Perlaki Dávid¹⁷levele Aranka Györghöz és a társasághoz

Az Erdéli

Magyar-Tudós- Társasághoz

Anyai-Nyelvünknek ékes Ragyogványi A' Böls-Apollónak kedves Tanitványi! Tinektek meszszünen hiv-szívünk áldozik A' midön javunkra elmétek dolgozik.

Tisztelettel vettük Munkátok 'sengéjét, Mint Nagy-elméteknek ékes szüleményét;

Hajdan Gyűjteményünk e' Tárgy't eszközlette 's törekedésinket Veletek közlette;

Annak enyésztevel ragyogjon már végig Nevetek, mig felhat a' szép Magyar Égig!

Ezzel, ha nyerheti Drága kedveteket

Eggy hiv-tisztelőtek, áldja Neveteket

N[emes] Dömölkön.N.Vág-Vármegyében
1798. d[ie] 21. Maji.

Perlaki Dávid

a' Nemes-Dömölki Evangélikus Gyülekezetnek Egy-Ház
Tanítója, és a' Duna-Melleyki Aug. Confess. lévő
Ekk[ésia]nak Superintendesi Vicariussa.

Kívül:

Válaszoltam 11.Sep[tember]

Perlaki

ENYEDI SÁNDOR

Adalékok az Egri Katolikus Legényegylet könyvtárának történetéhez (1860–1914). 1860. szeptember 8-án Eger iparostanoncainak és segédeinek művelődését, oktatását, szórakozását, vallásos nevelését szemmel tartó egri papok és polgárok Tóth István nyomdász kezdeményezésére megalakították a helyi Katolikus Legényegyletet. Az egylet vezetősége a tagság műveltségének gyarapítása érdekében már az alapítás évében könyvtárat hozott létre.

A könyvtár alapját különböző adományok vetették meg. 1860. szeptember 8-ig 17 adományozó 93 kötet könyvet adott a Legényegyletnek.¹ 1860. szeptember 9-től 1861. szeptember 8-ig 8 fő adományozó 72

¹⁷ Perlaki Dávid (1780–1812) evangélikus tanító, püspöki titkár.

¹ *Felhasznált irodalom:* 1. CSEH János: *Az Egri Katolikus Legényegylet ismertetése, melyet ünnepélyes megnyitása alkalmával 1860-dik év sept. 8-án az Egri Érseki Lyceum disztermében jelen volt hallgatóság előtt felolvasott Cseh János egyleti alelnök.* Eger, Nyomatott az Érseki Lyceumi Könyvnyomdában, 1861. – 2. CSEH János: *Az Egri Katolikus Legényegylet működése, 1860-dik év szeptember 8-án tartott ünnepélyes megnyitásától 1861-ik év végéig.* Az Egylet nagylelkű pártfogóinak, egyházi főmegyénk érdemteljes papságának és Eger város iparüző polgárainak tisztelettel ajánlja Cseh János egyleti alelnök. Eger, Nyomatott az Érseki Lyceum Könyvnyomdájában, 1862. – 3. MINDSZENTY Gedeon: *Az ipar vallás-erkölcsei*

db könyvet juttatott.² 1861. szeptember 9-től 1862. június 30-ig 13 személy 58 db könyvet adományozott az egyletnek³. Ezenkívül Gerster Károly pesti építész nagy mennyiségű rajzi segédkönyvet adományozott⁴.

Az egylet az adományokon kívül könyveket is vásárolt. Erre a célra 1861. szeptember 9. és 1862. június 30. között 14 Ft 41 krajcárt fizettek ki, és a Legényegyletnek 28 Ft 41 krajcár tartozása volt.⁵

A megrongálódott borítójú könyveket újrakötették. Ezért 1861. szeptember 9-től 1862. június 30-ig 10 forintot fizettek ki, s akkor tartoztak még 34 Ft 35 krajcárral⁶. Kemény Ferenc egyleti tag 21 db⁷, Farkas Ignác egyleti tag pedig 2 db könyvet kötött be⁸. Az 1862. június 30-i állapot szerint a könyvtárban 217 db magyar és 11 db német nyelvű oktatási, szépirodalmi, mulattató könyv, valamint 33 darab ima- és 8 darab „vezérkönyv” volt.⁹

A könyvtár a későbbiekben adományok és vásárlások útján tovább gyarapodott. Például 1872-ben a gyarapodás 87 könyv volt, ebből 79 kötetet vettek, 8 db könyv pedig adomány volt¹⁰. 1876-ban a könyvtárat mintegy 60 művel gyarapították. Ez úgy vált lehetővé, „hogy Szolcsányi könyvkereskedő Úr késznek nyilatkozott a tőle szerzett könyvek árának az egylet pénzügyviszonya szerint leendő törlesztésre”¹¹. 1883-ban már 370 kötetet tartottak nyilván¹².

Az ezt követő években az adakozás megállott. Ezzel magyarázható, hogy 1912-ben csak 364 kötet könyv volt a gyűjteményben¹³. A következő év május 26-i választmányi ülésén az¹⁴ „elnök jelenti, hogy az egylet könyvtára gyarapítására Gárdonyi műveit megrendeltette.” Az 1913-as évről készített jelentésből

hazafiai szempontból. Egyházi beszéd, melyet az Egri Katolikus Legényegylet zászló-főlszentelése és ünnepélyes megnyitása alkalmával az egri főegyházban szeptember 8-án 1860. mondott Mindszenty Gedeon, főegyházi hitszónok s képezdei igazgató-tanár. Egerben, Nyomatott az Érseki-Lyceumi Könyvnyomdában, 1860. — 4. RÓVÓ Lajos: *Az Egri Katolikus Legényegylet első ötven éve. (1860–1910)*. Eger, Kiadja az Ünneplő Egyesület, 1910. — MINDSZENTY: *i. m.* 16–17. — Adományozók és adományok: Zsendovics József érseki levéltáros és iktató 21 db, Bucher József 3 db, Bukovinszky József egyleti tag 1 db, Cseh János alelnök 2 db, Derszib Rudolf igazgató tanár 5 db, Eisenhut Ferenc tiszti dékán 1 db, Eisenhut Ferenc VI. osztályos tanuló 2 db, Füzesy Lajos egyleti tag 3 db, Hankovszky Ignác egyleti tag 2 db, Kocsmár Balázs egyleti tag 2 db, Medveczky Zsigmond II. osztályos tanuló 6 db, Pánthi Endre kanonok 10 db, Perger György egyleti tag 1 db, Polderman József egyleti tag 4 db, Tóth István titkár 2 db, Urschitz Jakab (Pest) 11 db, Pesti Legényegylet 12 db.

² CSEH, 20. — Adományozók és adományok: Lengyel Miklós kanonok 21 db, Szele Gábor érseki titkár 12 db, Baráth János egyleti tag 1 db, Izsépy Béla egyleti tag 1 db, Nyilas Antal egri polgár 21 db, Plank Gyula és Plank Antal 12 db, az Irgalmasrend priorja 4 db.

³ CSEH, 1862. 52. — Adományozók és adományok: Ihász Gábor fiunveldei igazgató 1 db, Mindszenty Gedeon főegyházmegyei hitszónok, 10 db, Barchetti Adolf kereskedősegéd (Pest) 3 db, Brayer István egyleti tag 1 db, Császár György szabómester, polgári vednök 4 db, Jentsch Gottlieb könyvkereskedő 4 db, Nyilas Antal kereskedő 14 db, Pollák Károly üvegesmester 1 db, Rózsaági Antal író (Pest) 3 db, Tilger Ede órás (Pest), az egri Legényegylet volt könyvtárosa 2 db, Tóth István egyleti titkár 3 db, Urschitz Jakab (Pest), a Magyar Tudományos Akadémia könyvnyomdája műszaki vezetője 12 db, Violet Ottó könyvkereskedő és egyleti számtanár 2 db.

⁴ CSEH: *i. m.* 1862. 52.

⁵ CSEH: *i. m.* 1862. 51.

⁶ Uo.

⁷ CSEH: *i. m.* 1861. 20.

⁸ CSEH: *i. m.* 1862. 52.

⁹ Uo.

¹⁰ Heves Megyei Levéltár. *Az Egri Katolikus Legényegylet jegyzőkönyve 1860–1923*. Az 1872. december 8-i közgyűlés jegyzőkönyve.

¹¹ Uo. 218. Az 1877. január 21-i vednöki közgyűlés jegyzőkönyve.

¹² RÓVÓ: *i. m.* 38.

¹³ SIPOS Istvánné: *Adalékok Eger könyvtáriügyének történetéhez*. 1968. (kézirat)

¹⁴ Heves Megyei Levéltár. *Az Egri Katolikus Legényegylet jegyzőkönyve 1860–1923*. 247. Az 1913. május 26-i választmányi ülés jegyzőkönyve.

megtudhatjuk a következőket:¹⁵ „Könyvtárunk az elmúlt évben is gyarapodott, részint vétel útján, részint nagyságos Pleiffer Albin káptalani főszámvevő ur adományaiából.”

A könyvek mellett különféle folyóiratokat és újságokat is beszereztek. 1860-ban Zsendovics József a Legényegyletnek ajándékozta a Családi Lap egy évfolyamát¹⁶.

1862 júniusában a könyvtárnak négyféle magyar és kétféle német hírlap járt. A Katolikus Néplapot és a Kath. Christ. német lapot, a Szent István Társulat adta, az Egri Postát az egri Lyceumi Nyomda adományozta. Az Idők Tanuját, a Bolond Miskát, a bécsi Sonntagsblattot (Katolikus Legényegyleti Közlöny) pedig előfizették¹⁷.

1867-ben előfizettek a Katolikus Néplapra, az Idők Tanujára. Az Eger című lapot a kiadóhivatal térítés nélkül küldte meg, Tóth István szintén térítésmentesen juttatta az egyletnek az általa szerkesztett, Gutenberg című nyomdász szaklapot. Feltehetően kiadói küldték meg az egyletnek a Szeged, a Szegedi Híradó, a Hortobágy, a Kalauz, a Felvidéki Lap-, a Borsod, valamint a Zala című lapokat, valamint a Somogyi Közlönyt¹⁸.

1876-ban a Katolikus Néplapot, a Magyarország, a Nagyvilág című lapokat Szele Gábor kanonok adományából rendelték meg. Térítésmentesen kapták az Eger, a Népújság című lapokat, úgyszintén az Ipar lapot és az Országos Iparegylet közlönyét¹⁹.

1877-re Szele Gábor szintén saját költségére rendelte meg a Katolikus Néplapot, a Magyarországot és a Nagyvilágot. Térítésmentesen kapták az Eger és a Népújság című lapokat²⁰.

A könyvek kölcsönzését társadalmi könyvtárosok bonyolították. A Legényegylet alapítása után közvetlenül Polderman Ignác csizmadia és Smid Antal cipész lett a két könyvtáros²¹.

Őket Vendéghegyi Géza könyvkötő követte.²² 1861. szeptember 9. után Baráth János nőiszabó, Szőlősy Imre borbély, valamint Tilger Ede óras voltak a könyvtárosok²³. Az 1867. június 2-i közgyűlésen Szombathelyi Sándort választották meg könyvtárosnak²⁴.

A későbbi években a könyvtárosok nevét csak nagyon hiányosan tudjuk. 1895-ben például Herczeg József volt a könyvtáros²⁵. 1911–12-ben Eischman János, Hering János, Meilinger Ödön²⁶. 1913-ban Bodó Lajos és Inancsik János²⁷, 1918-ban Fekr István²⁸, 1919-ben Mezei Jenő volt a könyvtáros²⁹.

A könyvek, folyóiratok és napilapok olvasói részére az 1872. január 14-i közgyűlési határozat alapján olvasó- és tanulószobát jelöltek ki³⁰.

A kölcsönzési forgalomról csak egy adatunk maradt. Az 1911. október 1-i választmányi ülés jegyzőkönyvében erre vonatkozóan az alábbiakat olvashatjuk³¹:

„Mínt hogy a könyvtáros jelentéséből az is kiviláglott, hogy az ifjuság a könyvtárt nemigen dicséretes buzgalommal használja, mert a könyvtár használati biztosításáért 2 Koronát vonakodnak befizetni, kimondja a választmány, hogy ezt a könyvtár használatára vonatkozó határozatát felfüggeszti, a tagok

15 Uo. 279. Az 1914. január 18-i közgyűlés jegyzőkönyve.

16 CSEH: i. m. 1861. 20.

17 CSEH: i. m. 1862. 52.

18 Heves Megyei Levéltár. *Az Egri Katolikus Legényegylet jegyzőkönyve 1860–1923.* 41–42. Az 1867. március 10-i védnöki közgyűlés jegyzőkönyve.

19 Uo. 214. Az 1876. január 16-i védnöki közgyűlés jegyzőkönyve.

20 Uo. 218. Az 1877. január 21-i védnöki közgyűlés jegyzőkönyve.

21 MINDSZENTY: i. m. 17.

22 CSEH: i. m. 1861. 21.

23 CSEH: i. m. 1862. 52.

24 Heves Megyei Levéltár. *Az Egri Katolikus Legényegylet jegyzőkönyve 1860–1923.* 66–67. Az 1867. június 2-i közgyűlés jegyzőkönyve.

25 Egri Ujság 1895. jan. 15.

26 Heves Megyei Levéltár. *Az Egri Katolikus Legényegylet jegyzőkönyve 1860–1923.* Az 1912. január 11-i közgyűlés és a június 12-i választmányi ülés jegyzőkönyve.

27 Uo. Az 1913. február 3-i közgyűlés jegyzőkönyve.

28 Uo. Az 1918. november 17-i ifjúsági közgyűlés jegyzőkönyve.

29 Uo. Az 1919. március 23-i közgyűlés jegyzőkönyve.

30 Uo. 176. Az 1872. január 14-i közgyűlés jegyzőkönyve.

31 Uo. 237–238. Az 1911. október 1-i választmányi ülés jegyzőkönyve.

jövőben biztosíték nélkül vehetnek ki könyvet a könyvtárból, de egy hét elmultával tartoznak azt visszaszolgáltatni. Abban az esetben, ha egy hét elmultával se szolgáltatják be a kivitt műveket, mind szigorubb bírság alá esnek az illetők, végül elhatározza a választmány, hogy a könyvtár jegyzékét sokszorosítottatja és a tagok között árulítani fogja." A könyvjegyzék elkészítéséről nem vallanak a források.

A Legényegylet könyvtárára vonatkozó hiányosan fennmaradt adatok, úgy hisszük, nemcsak a hazai katolikus legényegyleti mozgalom történetének jobb megismerését teszik lehetővé, hanem adaléku szolgálhatnak a dualizmus kori magyar könyvtártörténethez is.

SZECSKÓ KÁROLY

Rómer Flóris javaslata az MTA Kézirattárába került okmánygyűjtemények szakszerű tárolására. Az 1860-as években megnőtt az Akadémia népszerűsége és ezzel együtt könyvtárának forgalma.¹ 1864-ben – Dessewffy Emil elnök folyamodására – 15 ezer forint országos segílyt kapott abból a célból, hogy könyvtárát nyilvánossá fejlessze.² Erre a következő évben nyílt lehetőség, amikor az újonnan felépült székházban az akkor kb. 60 000 kötetet kitevő könyvtár korszerű elhelyezést nyert. Sor került a könyvtári szabályzat kidolgozására és a Könyvtári Bizottság felállítására is.³ Az „oklevél- és kéziratár”, továbbá az akadémiai érem-tár” öre Rómer Flóris volt, akit 1861-ben – Hunfalvy Pál javaslatára – hívtak meg Pannonhalmáról erre a tisztségre.⁴ Rá hárult a Kézirattár szakszerű felállításának gondja. Ide tartozott a családi adományozások folytán tetemesen gyarapodó oklevélgyűjtemény is.

Valaki bizonyára kifogásolta a Rómer által kidolgozott rendszert, mert a Könyvtári Bizottság elnöke kérdést intézett ez ügyben az Akadémiához, mire az három tagból álló bizottságot bízott meg a dolog kivizsgálásával és véleményezésével. Írásbeli jelentésük szerencsére megmaradt.

Tisztelt Akadémia!

1869-dik év Máj. 24-én tartott kisgyűlésen Toldy Ferenc r. tag azon kérdést intézvén az Akadémiához: „ha az egyesek által nagylelkűen felajánlott okmánygyűjtemények a kéziratárban együtt maradjanak-e? vagy keletkezésük ideje szerint, az okmánygyűjtemény sorozatában századonként helyeztessenek-e el?” egyszersmind indítványozá, hogy ez ügyben egy bizottság, véleményadás végett neveztessek ki.” Méltóztatott alulírottakat véleményezés végett kiküldeni, kik az akadémiai kéziratár örétől az eddigi eljárást tudakolván, értesültünk:

1-ször, hogy az egyes, vagy semmi összefüggő egészet nem tevő számosabb okmányokat nyelv szerint, keletkezésük idejét vevén tekintetbe, negyed- vagy félszázados csomagokban egyes tokokba raká;

2-szor, a nagyobb, főleg egyes családok birtokát illető, vagy bizonyos korszakhoz tartozó gyűjteményeket eddig együtt hagya, de ezeket is *évszám szerint elrendezvén*, külön külön, az ajándékozó nevével ellátott tárczába teszi.

Ámbár megengedjük: hogy könyvtárakban az ajándékozott egyes, úgy sem összetartozó részletekből álló gyűjteményeknek, külön őrzése nem helyeselhető, a kéziratárakban mégis czélszerűnek véljük, ha az összetartozó okiratok könnyebb áttekintés és tanulmányozás végett együtt maradnak, sőt igen nagy bajnak tartanók, ha az egy családot, egy megyét vagy járást, egyes birtokot közelebb illető okmányok szétszakítatván, csupán csak epigraphikai vagy egyéb diplomatikai tekintetből más egészen különböző érdekű irományok közé soroztatnának.

Ezen okból és mivel az eddigi eljárás szerint a nagylelkű ajándékozók szándékának is elég tétetik, de az okmányokat külsejük miatt tanulmányozni kívánóknak is a tokokban tartott, és kor szerint rendezett

¹ FRÁTER Jánosné: *Az MTA Könyvtári Bizottságának iratai 1866–1949*. Bp. 1988. 5.

² MTAK RAL Kisgy. Jk. 1864. március 14., in K 1432. – Dessewffy Emil ezt írta 1865. novemberében Hunfalvy Pál főkönyvtárnoknak: „Igen kívánatos, hogy a könyvtárt a közönség használatára új év után megnyithassuk. Tartozunk is vele, az országos pénztárból segílyt olyan indokból kapván, hogy könyvtárunk a közönség által fog használtatni.” MTAK Kézirattár, Ms 4746/65.

³ FRÁTER Jánosné: *A Magyar Tudományos Akadémia Állandó Bizottságai 1854–1949*. Bp. 1974. 17–31.

⁴ Aláíratlan levélfogalmazvány a pannonhalmi főapátnak Rómer Flóris „elbocsáttatása” tárgyában. MTAK Kézirattár RAL 770:19/1861. – Hunfalvy Pál ajánlása: MTAK Kézirattár RAL 439/1861.